

utánzása, követésre méltó képviselőit, pillanatait, eseményeit idézik – az identitás élményein keresztül biztatnak az ünneplésre. Ezek az ünnepek így lesznek identitástudatunk, nemzeti érzésünk, hazafiságunk építésének és egész életünknek kitüntetett alkalmai. A világfi, a magát nemzetek fölöttinek érző ember számára ezek az ünnepek nem közvetítenek semmi fel-emelő élményt, boldogságot, de látva az ünneplő emberek sugárzó arcát, – megirigyli az élményt. Ezért mindent megtesz, hogy az identitástudatot, a hazafiságot, az önkéntes áldozatvállalást esztelen rajongásnak, idejétmúlt romantikának, nevetséges elmaradottságnak, bűnnek, terrorizmusnak bélyegezze. Mindent megtesz az identitást erősítő családi, rokonsági, szülőföldhöz, nemzethez kötő kapcsolatok rombolásáért, mert szorongóvá akar tenni minket, boldogtalanná.

Ne hagyjuk! Emlékezzünk és ünnepeljünk!

Dr. Andrásfalvy Bertalan

Roska Márton, a kolozsvári régészeti iskola megalapítója

1872-ben Kolozsvárott megnyílt Magyarország második egyeteme. A történelmi jelentőségű határozat meghozatalát döntően befolyásolta az a tény, hogy 1859 óta a városban székel az ország rész múzeumi-akadémiai társasága, az Erdélyi Múzeum-Egyesület, amely gyűjteményeivel biztosította a tudományos-nevelő munka megfelelő színvonalát. A tanszékek nyilvános egyetemi tanárai egyben az egyesületi tárak igazgatói tisztét is betöltötték. Az 1899-ben – az országban szintén másodikként – szervezett, Pósta Béla vezette régészeti tanszék, valamint a hozzákapcsolt érem- és régiségvár *kolozsvári régészeti iskola* néven vonult be a tudománytörténetbe. Neveltjei, munkatársai, későbbi vezetői sorában Roska Mártont kiemelkedő hely illeti meg. Akadályokkal, kényszerű kitérőkkel teletűzdelt életútját ő maga a tudomány oltárának szent tüzénél bemutatott áldozatnak, „a becsületos, meggyőződéses munka áldozatá”-nak tekintette.

Az indulás

1880. június 15-én született a Szolnok-Doboka megyei (ma Kolozs megye, Románia) Magyarköblösön.¹ Örmény származásúnak tartotta magát, de a magyart vallotta anyanyelvének – ez a kulturális kettősség jellemezte egyébként az erdélyi örménység nagy többségét. Az esetleges – bár az írott forrásokból egyértelműen hiányzó – identitásavart feloldotta az élete derekán fájdalmasan megélt kisebbségi sors. Ugyanakkor emberközelségből ismerte meg a környék szórványosodó magyarságával szemben többségi helyzetbe kerülő román népelem nyelvét, szokásait, kultúráját. A vegyes lakosságú faluban szerzett gyermekkori élményei mély nyomokat hagytak egyéniségén.

A Világosító Szent Gergelyről elnevezett szamosújvári örmény fiú árvaházban nevelkedett, s középiskolai tanulmányait az egykori örmény metropolisz magyar állami főgimnáziumában végezte (1900). Az örmény hagyományait féltőn óvó, magyarságát öntudatosan valló kisváros szellemi élete minden bizonnyal nem maradt nyom nélkül az eszmélő gyerekeMBER

¹ Korek József: Roska Márton 1880–1961. *Archaeológiai Értesítő* (AÉ) 1962. 89. old.; Dr. Roska Márton 1880–1961. *Földtani Közlöny* 1961. 454. old.

lelkében. A művelődési igényeket tápláló értelmiség, polgárság a Szongott Kristóf szerkesztésében megjelenő *Armenia* című folyóirat körül tömörült. A közélet sajátos színfoliját képezte a német származású Ornstein József, aki egykor végigküzdötte a magyar szabadságharcot, hogy aztán választott új hazájában külföldön is ismert régészeti munkálkodással hívja fel magára a figyelmet. Nem kizárt, bár írásos nyomát nem ismerjük, hogy lebilincselő egyénisége befolyásolta a gyermekifjú Roska régészeti érdeklődésének kialakulását. Bizonyos, hogy a Pósta Bélával és tanítványi körével való találkozás életének elhatározó élményévé vált.

A régész hallgató (1900–1905)

A sikeres érettségi vizsgát követően, 1900 őszén Roska beiratkozott a Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karára. Pósta épp egy évvel előbb indította el a régészeti szakkört.² A különleges érdeklődést mutató Buday Árpádot már tanévkezdés napjától kinevezte az érem- és régiségár szakfőnökává, s rövidesen elérte első gyakorlati állásra, majd tanársegéddé való előléptetését. Nyomában Kovács István rendre második, majd első gyakorlati beosztásba került. Ők voltak Pósta első munkatársai. Elsőéves kollégájuk, Roska Márton 1901. április 27-én benyújtotta kérvényét a megüresedett második gyakorlati állásra. Indoklásul – egyebek között – megemlíttette: „a magyar nyelv mellett tökéletesen beszélek románul, meglehetősen jártas vagyok a német, latin nyelvben.”³ Szeptember elsején hatállyal megkapta a megpályázott állásra szóló kinevezését. 1903-ban az egyesületi beosztást az egyetemi Érmészeti és Régészeti Intézetnél betöltött napidíjas tudományos segédmunkási alkalmazással váltotta fel. Valójában ugyanazt a munkát végezte, hiszen a két intézmény feladatai szerves egységet alkottak, anyagukat ugyanazok a személyek kezelték. Pósta a hivatalos személyzeti keretek teleményes felhasználásával legkiválóbb tanítványait igyekezett maga mellett tartani, egyúttal megélhetési körülményeiken lendíteni. A legelső nevelőjeiből álló hármas neve – Buday–Kovács–Roska – régész és muzeográfus körökben néhány éven belül országos ismertségre tett szert. Évtizedek múltán pedig a Pósta Béla-szellem leghitelesebb továbbvivőjének bizonyult.

Pósta nevelési rendszerében a becsületes munka volt a legelső követelmény. Munka pedig akadott bőven. A táruk anyagát az addigi ideiglenes raktárhelyiségből át kellett költöztetni az egyetem frissen átadott központi épületébe (1902). Leltározni, rendezni kellett a tárgyakat, hogy megindulhasson tudományos feldolgozásuk, illetve be lehessen mutatni őket a nagyközönségnek. Éjt nappallá tévő munka eredményeként 1903-ban megnyílhatott a hamarosan országos hírnevet szerző kiállítás.⁴ A megfeszített fizikai munkából, a tudományos igényű rendezésből bőven jutott Roska Mártonnak is. De a mindennapi, már-már rutinszerű munkán túlmutató, tudományos felkészültségét, önállóságát próbára tevő feladatokat is bízott rá mestere. Az intézetbe érkező bejelentések nyomán kiküldte a különféle munkálatok során előke-
rült leletek átvételére, leletmentő ásatások lefolytatására. Az 1902-ben Piskin végzett ásatás nem hozott eredményt, de Ördöngösfűzesről őskori és római emlékekkel tért haza. A következő évben Nagyiklódon neolitikus telepet és sírokat ásott, Kisiklódon XV–XVI. századbéli kályhacsempéket talált, Balsán (Szabolcs vármegye) kelta sírokat, Dezméren, Petrosánban, Zalatnán római *villa rustica*t tárt fel. 1904-ben Ajtonban újabb római nagybirtok-központ nyomait azonosította.⁵ Megbízható, lelkiismeretes embernek, jószemű megfigyelőnek, jól képzett régésznek ígérkezett.

Az egyetemi oktató (1905–1915)

1904-ben befejezte egyetemi tanulmányait, egy év múlva pedig történelem-földrajz tanári oklevelet szerzett. Választás előtt állt: elindul a viszonylag biztos megélhetést nyújtó közép-

² Erdélyi Nemzeti Történelmi Múzeum levéltára, Kv. (KvTMT) C1 2188/1–3.

³ Uo. C1 166; A hivatali pályafutás adatainak forrásai: A Román Országos Levéltár Kolozs megyei Igazgatósága, Kv. (KmÖL) A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem Tanácsának Iktató könyve; Uo. A kolozsvári m. kir. Ferencz József Tudomány-egyetem Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi karának Iktató könyve.

⁴ *Banner János* (szerk.): Pósta Béla születésének százados ünnepe 1862. 62. old. Bp. 1962.; *Vincze Zoltán*: Pósta Béla-iratok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségárának levéltárában. Erdélyi Múzeum (EM) 2002. 25–44. old.

⁵ KvTMT. Beszerzési naplók I–V.

kolai tanári életúton, vagy pedig a kétes anyagi biztonságot jelentő tudományos pályát választja. A döntést megkönnyítette Pósta kiállása tanítványa mellett. A kari tanács az 1905/1906-os tanévre a régészeti tanszék tanársegédévé választotta, a miniszter pedig megerősítette a helyi határozatot. A hatályos törvények értelmében a tanársegédi megbízatás csupán egyetlen tanévre szól, de a következő években a választást megismételték.

Az Fémészeti és Régészeti Intézet állandó alkalmazottjaként éveken át az ő feladatkörébe tartozott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumtól vagy a Pénzügyminisztériumtól érkező emlékelettek áttekintése, és az intézeti gyűjteményből hiányzó darabok kiválogatása.⁶ A terepbejárások eredményeként újabb szórványleletekkel gyarapította a tárák anyagát. Szűkebb pátriája, Szolnok-Doboka megye területén több gyűjtőutat is tett. Szülőfaluja és a szomszédos Magyarzarvaskend (őskori és római cserepek), Feketelak (őskori edénytöredékek, szuvarrög), Melegföldvár (őskori és római cserepek; jaspis gyártási hulladék, „a vidéken nem fordul elő, tehát behozatal”), Csatány (római téglák, cserepek), Oláhpéntek (őskori kerámia), Visa (bronzbalta), Alsókocsály (római kötőredékek, lándzsacsúcs, érme) neve többször is szerepel a beszerzési naplókban. De Kolozsvár, Brassó határában, a csulpeszi barlangban gyűjtött tárgyakat is adományozott. Külföldi útjai nyomán a régiségtár Dániából (Seeland szigete), Franciaországból (Saint Acheul) származó őskori kőszerszűkkel gazdagodott.⁷ A tárák anyagának jó ismerőjeként ráhárult a nagyközönség igényeit kielégítő múzeumi tájékoztató megírása.⁸

1904-ben főnöke kiküldte „a dévai múzeum még feldolgozatlan tárgyainak meghatározására.” A helyszínré érve – jelenti levelében – „Meghatározás és a legprimitívusabb rend helyett találtam azonban akkora rendetlenséget s – bocsánat a kifejezésért! – a legczudarabb lelkiismeretlenségnek annyi jelét, hogy az embert a legmélyebb szegényérzet fogja el arra a gondolatra, hogy idegenek is megfordultak itten s talán az itteni állapotok is hozzá járultak a magyarországi kulturális állapotokról való fogalmaik megalkotásához.” Nem sokat tépelődött. Beszerzési naplót, törzskönyvet nyitott, megkezdte a tárgyak megszámozását. Elvégezte a kicsiny fegyvertár darabjainak meghatározását, hogy ezzel mintegy mintát nyújtson a jószándékú, ám szakismeretekkel nem rendelkező múzeumőr további tevékenységéhez.⁹ Dévai munkálkodása újjól megbízhatóságát, lelkiismeretességét tanúsította.

A kinevezését követő első években az intézet kevés ásatást szervezett, s az új tanársegéd is kevés hasonló feladatot kapott. 1909-ben a helyzet gyökeresen megváltozott. Állami és társadalmi intézmények, testületek – a Magyar Földrajzi Társaság Alföldi Bizottsága, a Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat, az aradi Kőlesey Egyesület, Vajdahunyad város közönsége stb. – anyagi támogatásával egész sereg tudománytörténeti jelentőségű kutatást végezhetett. Elkezdte a perjámosi bronzkori telep feltárását, s a munkát folytatta 1910-, 1911-, 1913-ban. 1910-ben a korszak kutatását kiterjesztette a közeli Pécska és Szemlak határában lévő telepre. A tordosi határ négy pontján végzett kutatások a Torma Zsófia-gyűjtemény hitelesítését célozták, s a nagyiklodi ásatás is a neolitikum jobb megismerésére irányult; a borbereki ásatás értékét csökkenti, hogy jegyzetei a háború alatt elvesztek. Kolozsvár és Apahida határan újabb *villa rusticá*t tárt fel, Magyaröklösön pedig próbaásatásokat végzett. 1911-ben Csoklovinán a paleolitikum idején lakott barlangban ásott. Nándorvályán folytatta a Torma Zsófia-gyűjtemény hitelesítését, Vajdahunyadon pedig kora Árpád-kori temetőt tárt fel. Ez utóbbi pártját ásta meg 1912-ben Várfalván, Marosgombáson pedig egymásra telepített szkíta, avar és honfoglaló magyar temető ásatásába kezdett. Ez utóbbi munkát 1913-ban is folytatta, ugyanakkor megkezdte a kőrösbarlangi Igric-barlang kutatását, hitelesítő ásatásokat végzett a felsőözösi Rézkori temetőben, s a fiatal Ferenczi Sándorral az oldalán Alvincen ásott. 1914 májusában Marosveresmarton gepida sírokat tárt fel. Pósta figyelmeztette, hogy pénzügyi megfontolásból szabjon szűk határt a kutatásnak: „Mióta elment, azóta is pár intő jelet láttunk, amelyek kötelességünkbe teszik, hogy az ernyőt kifeszítve tartsuk, míg a jégverés, amelyik most az Intézetünkre szakadt, fejünk fölül elvonul. Vi-

⁶ Uo. C1 1057–1059.

⁷ Uo. Beszerzési naplók I–V.

⁸ *Roska Márton*: Az Fém-és Régiségtár. In: *Kelemen Lajos* (összeáll.): *Az Erdélyi Múzeum-Egyesület multja és jelenje*. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum társai. [Kv.] 1909.33–39. old.

⁹ KvTMT C1 825.

gasztálja meg, hogy ez a csapás nem csak a mi pásztaukat érte, hanem az egész országot.”¹⁰ A szentgericei őszállat-maradványok mentésekor már dörögtek az ágyúk. A nyárutóra–őszelőre tervezett kutatások – a perjámosi, marosgombási, marosveresmarti feltárások folytatása, az al-dunai (Pancsova, Versec) próbaásatások – a háború miatt végképp elmaradtak.¹¹

Pósta Béla mindent megtett új tanársegéde szakmai felkészültségének elmélyítése érdekében. Támogatásával 1908-ban Roska külföldi tanulmányútra szóló ösztöndíjat kapott: Berlin, Bruxelles, Párizs múzeumaival ismerkedett. 1909-ben cseh–morva- és németországi múzeumokba látogatott. Egy morvaországi magángyűjteményben az erdélyi neolitikum kerámiájának párhuzamaira, valamint a Kárpát-medencéből származó tokos-füles bronzbaltákra figyelt fel. A drezdai múzeum kora vaskori anyaga a szászországi, dunántúli és erdélyi kultúrák párhuzamainak és különbségeinek felismerésére vezette. Berlinben a Schliemann-gyűjtemény leletei között felfedezte az erdélyi neolitikum és bronzkor analogiáit. 1912-ben a majna-frankfurti múzeum szakembereivel kicserélték ásatási tapasztalataikat: részt vett egy feltáráson, amelyen bemutatni saját kiemelési módszerét. Nyélbe ütötte a frankfurti és a zürichi múzeum kiadványa, valamint a kolozsvári *Dolgozatok* cseréjét. Ugyancsak 1912-ben Pósta oldalán részt vett a XIV. antropológiai és régészeti kongresszuson.¹²

Egyetemi karrierje, a különféle elismerések oktatói tevékenységének, tudományos munkásságának, eredményeinek méltánylásáról tanúskodnak. *A Földközi-tenger művelődésének hatása Magyarország újabb kőkori temetkezéseire* című értekezésével elnyerte – kitüntetéssel – az archeológia, az ókori történelem és az ókori művészettörténelem doktora címet (1908. május 23.). 1912-ben tanársegédi állását miniszteri rendelettel átszervezték II. osztályú adjunktusi állássá, s ebben a beosztásában utóbb háromévenként megerősítették. 1913-ban a paleoetnográfia magántanárává habilitálták. Ez alkalommal Cholnoky Jenő, a nemzetközi hírű geográfus, aki közelről ismerte barlangásatásait, így összegezte a folyamodóról alkotott véleményét: „Roska rendkívül szorgalmas munkás, megbecsülhetetlen hasznos adatgyűjtő, aki azonban nagyobb koncepciókra, összefoglalásokra is képes.” Ásatási beszámolóit, tanulmányait értékelve Pósta Béla mintegy kijelölte tanítványa helyét a tudománytörténetben: *Dolgozataiból „az erős gyakorlati régészt ismerjük meg első sorban, aki iskolát teremt ennek az irányynak. Az ásatások eredményeinek feldolgozása rendjén a helyesen rendszerező, az anyagot helyes tudományos módszerrel beosztó ősrégész áll előttünk. (...) úgy gyakorlati, mint elméleti téren iskolát vannak hivatva teremteni. Tanító, nevelő modoruk máris megteremtette a maguk üdvös hatását. E hatás fokozódását remélhetjük folyamodónak a katedrán való működésétől.”*¹³

Pósta Béla egyébként minden alkalmat megragadott tanítványai, köztük Roska pályájának egyengetése érdekében. Országos szaklapok szerkesztőinek figyelmébe ajánlotta dolgozatait. 1913-ban a *Dolgozatok*ban megjelent közleményeinek jutalmazásaképpen Kendi Finály Henrik Emlékdíjra javasolta. Felvetette az éppen akkoriban átadott marosvásárhelyi Kultúrpalota igazgatójává, illetve könyvtárosává történő kinevezésének lehetőségét. Úgy lehet az erdélyi régészet és múzeumügy egy újabb fellegvárának a kiépítésére gondolt. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége, „mint előtanulmányai alapján teljesen alkalmas egyént”, támogatta Roska jelölését. Ám úgy tűnik, hogy Bernády György polgármester elzárkózott a javaslatról.¹⁴ Roska a kolozsvári egyetem oktatója maradt.

Fegyver alatt (1915–1918)

A világháború kitörése után önkéntesként frontszolgálatra jelentkezett. 1915. március 15-én hadba vonult. A galíciai frontra került, akárcsak a háború elején bevonult múzeumi munkatársai, akik közül Létay Balázs már az első harcokban elesett, Gulyás János pedig tábori kórházban halt meg. A Hadfy-csoport Békési-dandárának IV./20. zászlóaljában volt szakaszpapancsnok, zászlósi rangban. A rábízott honvédek élén lélekölő rohamokban, vérzivata-

¹⁰ Uo. C1 2348 b.

¹¹ Uo. C1 2355, 2355 a.

¹² *Roska Márton: Külföldi tanulmányutamról.* EM 1909. 351–352. old.; Kv1Mlt C1 2123/1, 2149/6.

¹³ Kv1Mlt C1 2200/10.

¹⁴ Uo. C1 1706/1, 1905. 2196/5 a–b; Magyar Országos Levéltár, Bp. (MOL) K 763 54. doboz 728/1913; Keleti Újság 1936. november 14. (Stoica Aurel ny. alezredes vallomása).

ros támadások visszaverésében, végeszakadatlan menetelésekben vett részt. Megjárta a háború poklát. Tetteiben ott is az igazságosság és emberiség elvei vezérelték.¹⁵

Egyenruhában is megmaradt vérbeli kutatónak. Behívójára várva, lélekben a legrosszabbra is felkészülve, rendezni igyekezett elintézetlen dolgait. Visszaküldte Sepsiszentgyörgyre László Ferencnek a szitabodzai ásatások anyagából tanulmányozás végett kölcsönként tárgyakat. A szívességet cserébe – írja február elsején papírra vetett soraiban – „küldök egy rajzot, egy festett edénytörödéken fedeztem fel a Torma-gy-ben, barna festésű kunyhót ábrázol. Le-rajzoltattam Neked már régen, de sehogysen jutottam az elküldéséhez. Most meg. Használd fel jó egészséggel.”¹⁶

A galíciai harcok rövidebb-hosszabb szüneteiben régész-szenvedélyének hódolt. A Dnyeszter menti térszokon egy több kilós kova magkő volt a kitartó keresgélés jutalma. Ugyanitt, valamint Bukovinában újkőkori edénytörödékeket gyűjtött. Lemberg környékén a perjámosi békateknők párjára bukkant. A Drohobyczi (Drogobicsi)-medencében fekvő Bolechovce térségében, a Slonica folyó közelében 28 magányos mesterséges halmot számlált meg. Egyikükön öt kutatóárkot eszközölt. A gondos rajzokon megőrkített szelvényeken egy neolitikus település több rétegét azonosította, amelyekben nyomon követhető a zsinegdíszes és a festett kerámia egymásutánja. Stebnik helység közelében egy másik újkőkori halmot tárt fel. A kolozsvári múzeumba került leletek módot adnak a Kárpát-medencei őskor távolabbi összefüggéseinek tanulmányozására.¹⁷

A népélet kutatója a mundérba öltöztetett erdélyi parasztleányok szokásait tanulmányozta. A pihenő honvédek az orosz repeszgránátok alumínium kupakjaiból gyűrűt öntöttek a maguk vagy hozzátartozóik részére; olvasztótégelyként a főlös számban heverő konzervdobozokat használták; az ügyesebbek a hüvelyek lefejtett abronsából nyert inkrusztációval díszítették az emléktárgyakat. Az orosz puskagolyókból szipkát, sipót, az érmékből csüngődíszít barkácsoltak. Roska részletesen leírta az emléktárgyak készítésének kezdetleges technikáját, s 41 darabot elküldött az Érem- és Régiségértárnak. A küldeményhez mellélt leírásban kijelölte a jelenségnek a népi foglalkozások körében elfoglalt helyét: „Különös értéket kölcsönöz a fent bemutatott holmíknak, hogy közönséges parasztemberek kezéből kerültek ki, a kik polgári életükben hasonló dolgokkal nem foglalkoztak, a kiknek fémművességbeli ismeretei, a mi a technikát illeti, a falusi cigánykovácsnál tapasztaltak határán túl nem terjed.”¹⁸

A fegyverszünetet követően, 1918. decembere végén tartalékos hadnagyi rangban leszerelt. 1919. január elsején újból elfoglalta egyetemi munkahelyét. Frontszolgálat alatt Pósta elérte, hogy 1918. március elsejei hatállyal újból II. osztályú adjunktussá válasszák. Azt is kiharcolta, hogy a szakminisztérium az 1918/1919-es költségvetés előirányzatai közé felvette I. osztályú adjunktussá való előléptetését. A politikai események közbeszóltak. A kérvényt *ad acta* tették.¹⁹ Maradt a II. osztályú adjunktusi beosztás.

Hatalomváltás után: munka, mellőztetés, meghurcoltatás (1919–1937)

Kolozsvár román katonai megszállását követően (1918 karácsonya) az egyetemi Érmészeti és Régészeti Intézet, az egyesületi Érem- és Régiségértár, valamint alkalmazottaik számára válságos idők következtek. A bizonytalanság érzetét fokozta, hogy a nem várt események súlya alatt összeroppan, 1919. április 16-án váratlanul elhunyt a két intézet vezetője, lelke, Pósta Béla. Roska bibliai párhuzammal vélte kifejezhetőnek a pótolhatatlan veszteséget: „...*lesett a mi fejünknek a koronája*.” Az igazgatás nem könnyű terhe Budayra hárult. Május 12-én a román hatóságok katonai segédlettel étvették az egyetemet, s két nap múlva – Buday, Kovács, Roska és Schneller Vilmos jelenlétében – az Érmészeti és Régészeti Intézet is sorra került.²⁰ Az egyetem tulajdonában lévő gyűjteményekkel együtt kezelt egyesületi táruk helyzete bizonytalan-

¹⁵ Kv1Mlt C1 2406/9, 2409/3.

¹⁶ A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum levéltára 445–1915; Kv1Mlt C1 239.

¹⁷ Roska Márton: Ősrégészeti találások Galiciában. Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségértárából (Dolg-Kv.) 1919. 1–29. old.

¹⁸ Kv1MR C1 2409/3–4, 2413/11–27.

¹⁹ Uo. C1 2411/2 a-b, 2561/8, 52, 60–61, 72; MOL. K 500 448. csomó 52701/1918.

²⁰ Kv1Mlt C1 2597/3.

ná vált, bár a román hatóságok elismerték az Erdélyi Múzeum-Egyesület tulajdonjogát, s nem erőltették az Érem- és Régiség-tár anyagának átadását. Elkezdődött egyfelől a román állam és egyetem, másfelől az egyesület közt fennálló fonák viszony, amelyben a feszültséggel párosuló együttműködés két évtizeden át változó arányban ugyan, de állandóan jelen volt.

Az új román egyetem – a nyilvános rendes és rendkívüli tanárok kivételével – alkalmazta ugyan az egykori magyar intézmény dolgozóit, ugyanakkor megindult ellenük a politikai fogantatású hajszá. 1919 őszén Budayt és Roskát letartóztatták. Előbbinek később lejegyzett visszaemlékezései szerint „1919. november 4-én (vagy 5-én) este csakugyan mindkettőnket elfogtak és kb. két hétig hadbíró-sági vizsgálati fogságban tartottak. A vád az volt ellenünk, hogy a kezünkbe jutott európai és amerikai lapoknak románellenes és magyarbarát cikkeit lefordítottuk, sokszorosítottuk és terjesztettük. Ez igaz is volt. De vádoltak azzal is, hogy összejátszottunk a magyar vörös hadsereggel. Ami nem volt igaz.”²¹ Letartóztatásukkor az Érem- és Régiség-tár helyiségeiben házkutatást rendeztek, de semminemű kompromittáló tárgyat vagy iratot nem találtak. A vizsgálat szabadlábra helyezésétük után is folytatódott. Végre 1920 májusában a haditörvényszék mindkettőjüket felmentette.

A trianoni békeszerződés aláírása után, 1920 szeptemberében, sok más sorstársával egyetemben, Roska is letette az esküt a román államnak. Az egyetem tanársegéddé visszaminősítve alkalmazta. 1924 nyarán, miután Budayt meghívták a szegedi egyetem régészeti tanszékre, átvette annak mindkét beosztását: az egyetem Régészeti és Érmészeti Intézeténél előlépett adjunktussá (*°of de lucrări*), az egyesület pedig rábízta az Érem- és Régiség-tár vezetését. A szakmai elismerés és megbecsülés jeleként több más felelős megbízatást is kapott. Egyedüli magyar szakembere volt a román állami Műemlékvédő Bizottság Erdélyi Tagozatának (*Comisiunea Monumentelor Istorice. Secțiunea pentru Transilvania*), amely a nevében jelzett felügyeleti tevékenységén kívül régészeti ásatásokat is szervezett. Szintén társadalmi munkában vállalta a magyar turista szervezet, az Erdélyi Kárpát-Egyesület Néprajzi Múzeumának igazgatását. Kenyéradó munkahelyén, az egyetemi intézetenél a húszas években kialakult felemás állapotokat később így jellemezte: „Idegenek vették át a vezetést s még jó szerencse, hogy az Érem- és Régiség-tár élére D.M. Teodorescu professzor személyében jó szakember és megértő, nemeslelkű kolléga került, aki tisztelte új munkatársai fájdalomát, méltányolta tudományos múltjukat s aki alatt a munka is megindulhatott.”²²

A gyűjtemények anyagát Roskánál és Kovácsnál jobban senki sem ismerte, s tájékozottságuknak az intézet maximális hasznát látta. A rokon intézményekkel fenntartott tudományos kapcsolatokban Roska nélkülözhetetlen munkatársnak bizonyult. Kezdeményezte a kutatásban hasznosítható cseretárgyak átengedését a bukaresti, jászvásári, temesvári múzeumok részére, s maga válogatta ki az ottományi ásatásokból származó fölös anyagot. A brassói H. Schroller kérésére azonosított bizonyos leleteket, lelőhelyeket. Részt vett a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára szervezett kiállítás rendezésében, s hivatalosan képviselte a kolozsvári intézetet az ünnepségeken. Felettese őt bízta meg a Magyar Nemzeti Múzeum (Csalog József) által kért fényképek (neolitikus leletek) kikeresésével. Kiválogatta a groningeni (Hollandia) egyetemnek szánt tordosi, jószáshelyi anyagot (pénzhiány miatt az elküldés sajnos elmaradt).²³ Nem tartozott ugyan az oktató személyzethez, az ősrégészet iránt különösen érdeklődő hallgatók (Susana GrinPescu, Makkai László) mégis kérték, hogy vele dolgozhassanak. Válaszképpen az intézet vezetősége a régészetet hallgató minden diák részére bevezette az elméleti gyakorlatot.²⁴

Régészeti munkásságát folytatta ott, ahol a háború miatt félbe kellett szakítania. 1921-ben újból ástott a csoklovinai barlangban, s a felújított munkálatok éveken át folytak (1925, 1927, 1928). 1923-ban Olábaponoron újabb paleolitikus telep ásatásába fogott, ahova később többször visszatért (1925–1929). Henri Breuil 1924. évi erdélyi tanulmányútja újabb lökést adott az őskőkori kutatásoknak. Ebben az évben Roska felújította a körösbarlangi ásatásokat, s kutató-

²¹ Magyar Nemzeti Múzeum, Régészeti Adattár, Buday Árpád hagyaték 478.21.3. – L. még: Sas Péter: Buday Árpád kolozsvári éve: Emlékkönyv Kiss András születésének nyolcvanadik évfordulójára. Szerk.: Pál-Antal Sándor és mások. Kv. 2003. 501. old.

²² A szerkesztő [Roska Márton]: Előjáróba. Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárából (Közl.) I. 1941. 3. old.

²³ Kv1Mlt C1 3174, 3324, 3329, 3334; C3 3090, 3667.

²⁴ Uo. C1 3840; C3 3070, 3087.

sokat kezdeményezett Kőröslőrön, a Hunyad megyei Fegyveren, Karácsonyfalva három barlangjában, a szakmai körökben már ismert Szitabodzán (ahova 1928–1930-ban még visszatért). 1928-ban újból paleolitikus lelőhelyekre látogatott (Jószáshely, Baszarabásza, Brotuna, Csuklovina, Oháaponor, Szitabodza, Szentgerice). Az érdeklődését loginkább lefoglaló őskori kutatások után második helyen a bronzkori ásatások álltak. Felújította a félbeszakadt perjámosi munkálatokat (1921, 1928), újabb telepeket tárt fel Ottományban (1924, 1925, 1927) és Gyulavarsádon (1930). A paleolitikus és bronzkori súlypont mellett az érmihályfalvi rézkori telep ásása (1924) elszigetelt jelenségnek számít.

A gyűjtőútjai, ásatásai nyomán született beszámolók, dolgozatok mindegyike a szakirodalom értékes nyeresége. A több évtizedes tudományos munkásság után elkövetkezett a betakarítás, az összefoglalások ideje. Az 1913-ban megjelent szerény útmutatóban (*Bevezetés az őskorba*) bejelentette, hogy tervei közt szerepel egy igényesebb összefoglaló elkészítése. A jó évtized múltán megjelent *Az ősrégészet kézikönyve* a kor tudományosságának színvonalán foglalta össze a kőkorszakról rendelkezésre álló ismereteket. A két kötetet Erdély régibb, illetve újabb kókorának főlvezérlése zárja. Hiteles tanulmányok, hiszen ezt a korszakot ekkoriban Roskánál jobban senki sem ismerte, következtetéseit jórészt saját ásatási eredményeire alapozta. Nem rajta múlt, hogy a tervezett folytatás – a bronz- és a vaskort bemutató két kötet – elmaradt.²⁵ Az összefoglalás újabb lehetőségét a Székely Nemzeti Múzeum jubileumi emlékkönyve teremtette meg. Tekintélyes szakirodalom, az ünneplő intézmény, s más múzeumok gyűjteményeinek áttanulmányozása után megírta *A Székelyföld őskorát*.²⁶ E kötetek főképp a múzeumi dolgozók, szaktanárok útbaigazítását célozták, de az érdeklődő nagyközönség tájékoztatását is szolgálták. Megírta egy tervezett átfogó Erdély-történetnek az ő-, népvándorlás- és honfoglaláskorral szülő fejezetét. A kéziratot 1931-ben adta le, de a kötet csak évek múltán jelent meg (*A történeti Erdély*, Szerk. Asztalos Miklós, Budapest 1936).

1929-től Roska íróasztalán egyre szaporodtak a kizárólag szakembereknek szánt régészeti repertórium kéziratának lapjai. 1936 áprilisában – az összegyűjtött adatok kiegészítését és ellenőrzését szolgáló külföldi tanulmányút céljából – hosszabb szabadságot kért. Az ellene indított eljárás címén közvetlen felettese, az intézet megbízott gondnoka, Constantin Daicoviciu – aki diákkorában mások mellett épp Roska oldalán ismerkedett a régészeti ásatások módszertanával – nem továbbította a kérelmet.²⁷ Az eljárás mögött személyes és általános, társadalmi konfliktusok húzódtak meg.

A hatalomváltáskor a román egyetem átvette ugyan az egykori magyar intézmény alkalmazottainak többségét, ám a következő években a hatóságok minden lehetőséget megragadtak eltávolításuk érdekében. 1921-ben kényszerítették őket, Roskát is, hogy magyar felekezeti iskolákban vállalják óráikról mondanak le. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a gyűjtemények tulajdonosa, és a tárakat kezelő, használó román egyetem közötti feszült viszony hátrányosan befolyásolta az egyetem azon alkalmazottainak helyzetét, akik szerepet vállaltak az egyesület tevékenységében. A további kellemetlenségek megelőzése végett 1927-ben Roska lemondott igazgatóválasztmányi tagságáról. Az állami alkalmazottnak román nyelvizsgán kellett bizonyítaniuk alkalmasságukat. Roska *kitűnő* minősítéssel vizsgázott (1928), s adjunktusi beosztásában véglegesítették.²⁸

„1929. februárius havában, Teodorescu professzor lemondásakor – idézte jó évtized múltán egykori meghurcoltatásának keserű emlékeit – olyanok vették át az intézet és a múzeum vezetését, akiknek sem múzeumi nevelésük, sem régészeti iskolájuk nem volt; a türelmet a féltelen türelmetlenség, a rendszeres munkát a kapkodás, a békét a megaláztatások, hántások váltották fel s a régi személyzet lassan kezdett kikopni.”²⁹ Az átszervezett intézet új vezetője, Emil Panaitescu professzor kifogásolta, hogy az intézetbe érkező küldemények némelyikén címzettként Roska neve szerepel. Röviddel ezután ismét az Erdélyi Múzeum-Egyesület vezetésében vállalt szerepét firtatta.³⁰ A személyes élű támadás – Roska idejében tett ellenlépése

²⁵ *Roska Márton: Az ősrégészet kézikönyve I–II. Kv. 1926–1927.*

²⁶ *Csulak Vilmos (szerk.): Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára.* Sepsiszentgyörgy 1929.

²⁷ Kv1Mlt C3.3578.

²⁸ Uo. C1.2724/21, 2793, 3333.

²⁹ *A szerkesztő: Előjáróba.* Közl. I. 1941. 3.

³⁰ Kv1Mlt C1.3149, 3282.

következtében – célt tévesztett. Az általános érvényű kampánnyal szemben azonban, Roska már tehetetlennek bizonyult.

A nagy gazdasági válságból eredő pénzügyi nehézségeket az egyetem vezetősége a kisebb-ségi alkalmazottak nyugdíjazásával vélte megoldhatónak: így megőrizheti a fiatal román kutatókat, s egyúttal megszabadul a kellemetlen „idegen elemek”-től.³¹ A zaklatások elkerülése érdekében Roska nyugalomba készült. Tanulmányúti kérelmével együtt ezt a beadványát is visszatartották.³² Constantin Daicoviciu feljelentést tett ellene, melynek tartalmát sajtóértekezleten a román közvéleménnyel is megismertette. Bűnül róttá fel, hogy *A történeti Erdélyben* kihangsúlyozza a tartomány és a korabeli Magyarország területe közt a történelem folyamán mindenkor fennálló szerves egységet, hogy a magyarság erdélyi letelepedését nem Szent István, hanem a honfoglalás idejére teszi, hogy külföldi kiadványokban az erdélyi helységnevek magyar változatát használja, térképeken a trianoni béke előtti országhatárokat tünteti fel. Mindezzel pedig a magyar revizionizmusnak tesz szolgálatot. Kifogásolta, hogy a szegedi Ferenc József Tudományegyetem magántanári címét használja, holott ez az intézmény – úgymond, jogtalanul – az egykori kolozsvári magyar egyetem jogutódjának tekinti magát.³³ A feljelentés nyomán Roska lakásán és munkahelyén több ízben házkutatást tartottak, és egyetemi állásából felfüggesztették (1936. június 11.).³⁴ Közrend elleni vétség vádjával bünygi eljárást indítottak ellene. A hadbíróság államellenes izgatás miatt háromhavi szabadságvesztésre, ötezer lej pénzbüntetésre és politikai jogainak három évre szóló felfüggesztésére ítélte (november 13).³⁵ A méltánytalan döntés magyar körökben általános felháborodást keltett. Nicolae Iorga, a legtekintélyesebb élő román tudós sürgette visszavonását. A román nemzeti ünnep alkalmából elrendelt királyi közkegyelem alapján három hét múlva elhagyta az ügyészégi fogházat.³⁶ Am munkahelyére nem térhetett vissza. Kénytelen volt elhagyni az országot.

Debreceni önkéntes száműzetés (1937–1940)

Néhány évig a debreceni egyetem tanáraként kamatoztathatta sok évtizedes régészeti munkássága során felhalmozott tudását, tapasztalatait. Ideje nagyobb részét megkezdett kéziratának kiegészítése, befejezése foglalta le. Erdély és korával kapcsolatos tanulmányokat közölt magyar- és finnországi lapokban (*Debreceni Szemle*, *Archaeológiai Értesítő*, *Eurasia Septentrionalis Antiqua*). Készséggel vállalt munkatársi szerepet gyűjteményes kötetekben. A *Magyar Városok és Vármegyék* című sorozat részére megírta Debrecennek, Bihar és Szatmár vármegyének az őskortól a honfoglalásig terjedő történelmét, *A nemes székely nemzet képe* (szerk. R. Kiss István) részére pedig a Székelyföld múltját ugyanabban az időszakban. Két évig szerkesztette az egykori kolozsvári *Dolgozatok* debreceni kistestvérét, a *Közlemények a debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetem Régészeti Intézetéből* című kiadványt.

Pósta Béla örökében (1940–1945)

A második bécsi döntést követően hazatérhetett.³⁷ 1940. október 19-től a Szegedről visszavért magyar egyetemen az ősrégészet nyilvános rendes tanára, az Érmészeti és Régészeti Intézet igazgatója volt, és párhuzamosan az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárának igazgatói tisztét töltötte be. Pósta Béla beosztásaiban az ő hitvallásával állott munkába: „...

³¹ Uo. C1 4718, C3 3161.

³² Uo. C3 3767.

³³ Uo. C1 3989/2; *Patria* 1936. május 8.; *Keleti Újság* 1936. május 9.

³⁴ KvTMI C1 3997, C3 3754.

³⁵ *Keleti Újság* 1936. november 14.; *Patria* 1936. november 14.;

³⁶ Nicolae Iorga cikke: *Neamul Românesc* 1936. november 15. A kegyelmi rendelet: KvTMI C3 3916; *Keleti Újság* 1936. december 5.

³⁷ Az öt év eseménybeszámolójának alapvető forrásai: *Roska Márton*: Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-tárának 1941. évi működéséről. EM 1942. 460–466. old.; *uő.*: Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeumi Érem- és Régiség-tárának 1942. évi működéséről. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Évkönyve az 1942. évre. 43–48. old.; *uő.*: Jelentés a Történeti, Művészeti és Néprajzi Társaság 1943. évi működéséről. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Évkönyve az 1943. évre. 36–47. old. A száraz adatokat Szabó György ny. egyetemi tanár élményszerű beszámolója tette hitelesebbé, emberközelivé. Fogadják érette hálás köszönetemet.

egykori tanítványa a Mester nyomdokain kíván és köteles haladni, mert ez vezet a célhoz, amelyet Ő tűzött ki: tanítványok nevelése, Erdély földjének a múlt emlékei felszínrehozatala érdekében való megváltása, ezeknek az emlékeknek a közönség és a szakemberek részére való hozzáférhetővé tétele...³⁸

A Bástya (ma Constantin Daicoviciu) utca 2. szám alatti épület kapualjának bal oldalán nyíló első helyiség volt a dolgozószobája, amelynek faláról „barcánfalvi Roska Márton”-nak a szinte mindennapos vendég, a heraldikus jóbarát, Köpeczi Sebestyén József által készített címere köszöntötte a belépőt. Leggyakoribb látogatói múzeumi és egyetemi munkatársai voltak. Mindenekelőtt Kovács István, akihez egy munkás élet indulása, eredményei és gondjai kötődtek, s aki a nyugdíjaskor pihenését megszakítva tért vissza, hogy részt vállaljon az éremtár megújításából, a fiatal szakemberek neveléséből. Azután Pósta Béla iskolájának késői hajtása, Ferenczi Sándor múzeóműr, illetve az őt felváltó ifjú Entz Géza, Mozsolics Amália múzeóműr, a népvándorlás- és honfoglaláskor intézeti tanára, László Gyula, a Debrecenből vele érkezett „hűséges tanítvány”, Novák József tanársegéd, majd adjunktus, „a ritka képességű és bámulatos munkacereje” Pálffy Antal gyakornok, a „kitűnő munkatárs”, Szabó György jutalomdíjas múzeumi gyakornok, majd tiszteletbeli tanársegéd, a „sokat ígérő” ifj. Kós Károly egyetemi hallgató. Az előző rendszertől örökölt múzeumi dolgozókat a Pósta iskola kijárt, pótolhatatlan Duka Péterrel, kivétel nélkül helyükön maradtak. Román beosztottaival Roska csakis anyanyelvükön beszélt. Az új igazgató vezetése alatt az intézetben egészséges emberi és munkahelyi kapcsolatok honosodtak meg.

Ez a néhány esztendő a tudomány szolgálatában töltött munkás élet tapasztalatainak a köz érdekében történő gyümölcsötetése jegyében telt el. Roska idejének nagyobb részét a múzeumi munka töltötte ki. A rendezést a „siralmas állapotban” átvett régészeti anyag megmentésével kellett kezdeni. A pincében, padláson romlásnak indult tárgyaknak megfelelőbb helyet adott. Nyilvántartásba vette a harminc éve leltározatlan marosdecsei rézkori, a Zápolya utcai honfoglaláskori temető leleteit, a román uralom idejében a múzeum-egyesület számára titokban végzett ásatások őskori anyagát. A középkori kőtár darabjait a kapu és az udvari erkély alatt, viszonylag védett helyeken állították ki. A művészettörténeti anyagot a légiveszély miatt többször át kellett rendezni. Ugyanez volt az éremtár sorsa, amelynek az átrendezését Kovács István irányította.

A mindennapi vesződséges aprómunka gondjain felülemelkedve a távlati fejlesztés tervei foglalkoztatták. A főképp katolikus sorozatból álló egyháztörténeti részleget további református kegyzerekkel, felszereléssel akarta gyarapítani. A művészettörténeti és a néprajzi részleget leválasztotta az Érem- és Régiségtárról, önálló Művészeti, illetve Néprajzi Tárrá szervezte őket. Sürgette az Erdélyi Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményének és az Erdélyi Kárpát-Egyesület Néprajzi Múzeumának egyesítését, új, önálló múzeum szervezését. A decentralizáció jegyében egy kalotaszegi, valamint Zilahon egy szilágysági múzeum felállítását fontolgatta. Szorgalmazta e tervek megvalósítását jelentő személyzeti és anyagi feltételek (épület, felszerelés) megteremtését.

A tudományos kutatás folytonosságát mindenekelőtt ásatások kezdeményezésével szorgalmazta. Ő maga – Szabó Györggyel az oldalán – újból felvette az Igric-barlangi ásatások fonalát, az ifjabb Kós Károllyal pedig a nagyesküllői úgynevezett Eskühalomnál kezdte meg a feltárást. Gyalu határában Mozsolics bronzkori települést tárt fel, kolozsvári román régészek jelenleg az anyag publikálásán dolgoznak. Pálffy Hordó határában ásott, Novák a beresztelki bronzlelet helyének azonosításán dolgozott. Római kori szakember hiányában Mojrádon (Porolissum) a Magyar Nemzeti Múzeum segédőre, Radnóti Aladár folytatta az évtizedekkel korábban Buday Árpád által megkezdett munkálatokat; az újabb ásatásokhoz egy másik Pósta-tanítvány, Schneller Vilmos szerzett miniszteri segílyt. A dobokai várnál Roska próba-ásatást tervezett.

A kutatási eredmények közlése megfelelő saját kiadványt igényelt. A Pósta által alapított *Dolgozatok* és saját debreceni folyóirata mintegy folytatásaképpen elindította a *Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából* című szakkiadványt. Az első számot mestere emlékének szánta: az életmű egy-egy szeletét ismertető dolgozatokat, illetve egy kiadatlan Pósta-tanulmányt tartalmazott. Az egyre növekvő oldalszámú sorozatnak a háborús viszonyok mindössze négy évfolyamot engedélyeztek (1941–1944). Rövidebb-hosszabb dolgozato-

³⁸ A szerkesztő: Előjáróba. Közli. 1941. 4. old.

kat maga is közölt a kiadványban. Ennél sokkal nagyobb szakmai elégtételt jelentett számára, hogy kiadhatta életművének régóta készülő két hatalmas alkotását. A három évtizedes feldolgozó munka eredményeként megszületett *A Torma Zsófia-gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában* (Kolozsvár 1941.) az erdélyi neolitikumnak egyik gazdag tárházát tette hozzáférhetővé az újabb kutatások számára. Az *Erdély régészeti repertórium I. Óskor* (Kolozsvár 1942) egy 1929-ben elkezdett gyűjtést tett a kutatók asztalára, amely helységekre lebontva tartalmazza az erdélyi őskori leletek jegyzékét és kimerítő szakirodalmát. Novák József a második kötetben, a római kori leletek repertóriumán dolgozott.

A repertórium és sok más elkezdett munka folytatása elmaradt. A front átvonulásakor, 1944 októberében szovjet járőr a múzeum épületében tartózkodó öt személyt, köztük Roska két munkatársát, Pálffy Antalt és Szabó Györgyöt elhurcolta „malenkij robot”-ra. Az uráli deportálásból, egy év múlva, csak az utóbbi tért haza. A szerencsésebb munkatársak, ki korábban, ki később, Magyarországra távoztak. Az újabb meghurcoltatást megelőzendő, 1945 szeptemberében Roska követte őket.

Az utolsó évek (1945–1961)

Akárcsak két évtizeddel korábban Buday Árpád, a szegedi egyetem régészeti tanszékének nyilvános rendes tanáraként folytatta nevelői működését. 1950 és 1954 között a Magyar Állami Földtani Intézet munkatársaként a Bakonyban folytatott ásatásokat. A Pörgölhegyi-barlangban gyűjtött leleteket a moustieri és az aurignaci kultúrába sorolta, az Ördöglik nevű üregben pedig gyermekkoponyát azonosított. A szakma nem fogadta el következtetéseit. Élete és munkássága egykori színterétől nem akart elszakadni. Több kis terjedelmű dolgozatot szentelt erdélyi leletek közlésének. De az élő kapcsolat szülőföldje tudományosságával végképp megszűnt. A forrástól elszakítottan le kellett mondania az őskori nagy összefoglaló munka régóta melengedett tervéről. A magánéletben és a tudományos pályán megélt kudarcokat nem tudta feledtetni az elismerés: a történettudományok kandidátusa fokozat elnyerése. A Földtani Intézet 1955-ben felkérte, hogy régészeti szakértői minőségben vegyen részt a Tokaj-hegylajai ásatásokon. Egyre súlyosbodó betegsége miatt nem tehetett eleget a meghívásnak. A tudomány világánál, a tudomány szolgálatában égő, viszontagságokkal teli élete 1961. július 16-án Budapesten lezárult. A magyar, az erdélyi ősrégészeti kutatások nesztora a Farkasréti temetőben kapott örök nyughelyet.³⁹

Vincze Zoltán

Százötven éve született id. Badár Balázs

Mezőtúron, 1855. március 6-án született Badár Balázs, a magyar népi kerámiaművesség kiemelkedő alakja. Életében szakmai tudása tette ismerté, halála után a tanítványok, követők és a róla szóló legendák vitték tovább történetét, hírnevét.

Parasztszalád gyermeke, aki két elemi osztály elvégzése után maga is beállt a paraszti gazdaságba.¹ A legenda szerint szabadidejében kicsi állatokat, katonákat, házikót formázott a határban található sárga agyagból. Az ügyes kezű kisgyermekre a rokonok, ismerősök figyeltek fel, szüleit rábeszéltek, adják a kis Balázst korsósínasnak.

³⁹ Korek József: i.m.: Dr. Roska Márton 1880–1961. Földtani Közlöny 1961. 454. old.

¹ Édesapja Badár Sándor uradalmi gazda, édesanyja Perei Rebeka, aki kilenc gyermeket szült.